

ROZHLEDY.

A. PSYCHOLOGICKÉ.

Píše FR. KREJČÍ.

I. Wundtovo jubileum.

(Edmund König, W. Wundt, seine Philosophie und Psychologie. Fromannova sbírka klasiků XIII.) 1901. — Dr. Rudolf Eisler, W. Wundt's Philosophie und Psychologie, Leipzig. Barth. 1902. — Festschrift W. W. zum siebzigsten Geburtstage. Phil. Studien XIX. a XX. — Wundt, Grundzüge der physiologischen Psychologie 5. vyd. 1902. — Einleitung in die Philosophie 2. vyd. 1902. — Völkerpsychologie I. Band, Die Sprache, 2 části, 1900.)

Chtěje pokračovati v Rozhledech psychologických tam, kde jsem na konci ročníku prvního přestal, nemohu nevybočiti z původního plánu a nezmíniti se, že přední representant a do jisté míry zakladatel moderní psychologie v Němcích Vilém Wundt slavil sedmdesáté narozeniny (nar. 16. srpna 1832 v Neckarau u Mohuče). Slavil je nehlučně, v listech nebylo čísti ani o okázalém uznání světa oficiálního, které, zdá se, vyhrazeno jest v Německu lidem jistého smýšlení a jistého držení těla, jichž je nejméně právě mezi filosofy, ale ani o nějakém okázalém holdu světa vědeckého a kruhů universitních, v čemž také nečiní Wundt výminku mezi filosofy, na které z hodností a titulů vydávaných zástupci učeného světa autonomně připadá velmi malé procento, a i to za jistých podmínek, které zrovna nesouvisejí s filosofií. Ale ani my nemůžeme se při jubileu Wundtově nadchnouti k něčemu jinému než k chladně uctivému uznání vědecké, psychologické práce — vzpomínka, že Wundt byl mezi těmi profesory, kteří podepsali kdysi protest proti zřízení české university v Praze, bolí a vzbuzuje nedůvěru k filosofickým zásadám, které neochrání vynikajícího učenice před nízkostí národnostního šovinismu.

Wundtovi hold přinesli jeho přímí žáci vydáním objemného svazku statí psychologických a filosofických; ale i tu je významno,

že z německých starších profesorů málo se jich k Wundtovi hlásí, a že neněmeckých ctitelů jest zastoupeno více v tomto slavnostním spise, zvláště Američanů. To by souviselo s tou okolností, že v Němcích Wundtův vliv v psychologii překročil svůj zenith; fyziologická psychologie, s níž Wundt dodělal se největších zevních úspěchů, nesplnila nadějí, které kladeny do ní, když snaha učiniti psychologii samostatnou vědou a zexaktniti ji byla v prvním rozmachu; půdy nabylo jiné nazírání na úkoly psychologie a na postavení její mezi ostatními vědami; experiment ukázal se pomůckou jen v jistých a to ne rozhodujících otázkách, experimentální metoda neukázala se pro psychologii tím, čím je pro vědy přírodní; krátce, psychologie postoupila již za Wundta, a všichni pokračovatelé jsou přirozeně odpůrci jeho. Naproti tomu právě to, co v Němcích se jaksi vyžilo, působí hlavně v Americe jako nový, čerstvý kvas, a Wundt je se svou psychologií na amerických universitách neobmezeným vládcem.

O významu Wundtově jakožto psychologa pojednal jsem dosti obšírně v Obzoru psychologickém v Naší Době 1898, charakterisoval jsem ráz jeho směru, podal rysy jeho systému a posoudil. Nemám, co bych z toho ubíral a co bych v rámci Rozhledů přidával. Proto doplním jen obraz o Wundtovi nástinem jeho filosofie a zmíním se pak o nejnovějších jeho publikacích. Filosofie Wundtova je obsažena v jeho *Logice*, kdež bylo mu jednati o záhadách noetických a o poměru filosofie k vědám, v závěrečných kapitolách *Grundzüge der phys. Psych.*, kdež jednati musil o problému duše, pak vespisech čistě filosofických: *System der Philosophie*, *Einleitung in die Philosophie*, k nimž druží se starší pojednání *Über die Aufgabe der Philosophie in der Gegenwart*, *Der Einfluss der Philosophie auf die Erfahrungswissenschaften* a několik pojednání v *Essays* vyšlých r. 1885.

Stručné vylíčení a ocenění Wundtovy filosofie podávají spisy Königův a Eislerův nahoře uvedené. König je hlubší a má větší rozhled po dějinách filosofie, takže z jeho vylíčení vyzírá poměr Wundtova filosofování k jiným filosofům. Eisler je důkladnější a zvláště v metafysice podrobnější; kritiky vzdávají se oba. König je objektivnější, Eisler Wundtovi straní. Oba také věnují polovinu svých spisů vylíčení psychologických názorů Wundtových. Königův spis má i proto význam, že Wundt jej prohlížel a jeho výkladům dal svou sankci, takže, co tam je podáno, můžeme za přímý pramen Wundtovy filosofie považovati.

Abych co nejstručněji charakterisoval Wundta jako filosofa, řeknu, že je (typem německého p r o f e s o r a filosofie; není filosof, ale profesor filosofie. To znamená mi, že nefilosofoval z vnitřního popudu, nýbrž proto, že musil jako profesor přednáseti o disciplinách filosofických, jejich dějinách i o metafysice. Kdyby byl zůstal profesorem fysiologie, kterémuž oboru s počátku se věnoval a kdyby byl dostal profesuru psychologie, k níž od fysiologie přešel (profesur psychologie pouhé na universitách německých není, jako jich není na našich), sotva by se o jeho filosofii víc mluvilo než o filosofii vědeckých odborníků, sotva by dospěl k systému filosofie. Celý ráz jeho práce tomu nasvědčuje: je kompromisní, eklektický, těžkopádně důkladný, suše střízlivý. Ten pravý filosofický duch, jenž uchvacuje a hřeje, nevane z jeho rozumně vypočítavého systému. U Wundta najdete mnoho, s čím souhlasíte, a to vám z něho bude jasnější: utvrdí vás v tom svou učeností, ale nového vám nevsugeruje nic, táž učenost vás odvede od toho, co on si představuje jinak než vy. Filosofie Wundtova neudělá školu; tak jak on filosofuje, dovede to každý, totiž udělati si na základě jednotlivých věd jakýs celkový názor světový, a spory, které se vyskytnou, nějak odstraniti.

Wundt určuje úlohu filosofie (System 1. Einleitung 5.): Zusammenfassung unserer Einzelerkenntnisse zu einer die Forderungen des Verstandes und die Bedürfnisse des Gemütes befriedigenden Welt und Lebensanschauung. Tu vidíme hned celou nefilosofickost Wundtovy filosofie v tom postavení proti sobě požadavků rozumu a potřeb srdce, jimž oběma má filosofie vyhověti.

Požadavek rozumu je pravda; potřeby srdce ať jsou, co jsou, mohou býti uspokojeny jen pravdou, to, čím se uspokojí, musí býti pravdivé. Tedy poznání, pravda, uspokojí rozum i srdce. Avšak poznání je cílem vědy vůbec, jakož i věd jednotlivých: co tedy zbude pro filosofii, má-li býti něco jiného než vědy? Filosofie takto pojata nemůže přece podati nic jiného, než co podávají vědy; na co věda nestačí, na to nestačí také filosofie, pokud věda potřeby srdce neukojí, potud je neukojí také filosofie — Zusammenfassung der Einzelerkenntnisse nemůže přece nahraditi nedostatky těchto jednotlivých poznatků, nemůže k nim přičiniti, co by nebylo už obsaženo v nich samých. Jestliže potřeby srdce sahají za to, co vědec (jednotlivé vědy) podati může, sahají také dále, než filosofie jest schopna je uspokojiti. Žádati tedy od filosofie, aby jakožto Zusammenfassung der Einzelerkenntnisse přece potřeby srdce ukojila, znamená potřeby srdce učiniti rozhodčí instancí v oboru filosofii

vykázaném; neběží tam o pravdu, jen když srdce je uspokojeno; pravděpodobnost hypothes filosofických měří se citem z uspokojení potřeby srdce, rozum nečiní jiný požadavek, než aby to uspokojení neodporovalo výtěžkům věd. A to má býti filosofie, metafysika! To se vážně předkládá jako dovršení systému Zusammenfassung der Einzelerkenntnisse! Uspokojení potřeb srdce — ale ne pravdou! Věru pak záleží jen na tom, jak prudký je cit potřeby srdce, aby víra a mystické zření nahradily člověku metafysiku, a jsou lepší než takové banální, povrchní podřízení požadavku bezohledné pravdy potřebám srdce.

Jak viděti, jest Wundt positivist, který by rád mezeru v našem poznání transcendentna vyplnil a nezmůže se na nic než na kompromis s vírou, jenže to nechce tak upřímně přiznati jako na př. Virchow. Zakrývá to slovem wissenschaftliche Philosophie, která se (König 19) liší od nevědecké tím, že tato chápe se problémů a o řešení se pokouší bez náležité znalosti faktů a nekladouc si otázku, jak dalece jednotlivými vědami řešení to je připraveno, kdežto prý vědecká filosofie vyhledává původ problémů ve zkušenosti und mit ihrer Arbeit erst da einsetzt, wo die Einzelwissenschaften mit der ihrigen aufhören. Viděli jsme, jaká může býti ta práce filosofie tam kde přestávají vědy!

Zakrývá to Wundt dále tím, že ono uspokojení potřeb srdce, které má filosofie podati, spatřuje v tom, že filosofie hledí potřeby ty pochopiti (begreifen) a jim vykázati místo v souvislosti všech lidských zájmů duševních (System 15). To je učená fráze, z níž ani podstata potřeb srdce ani podstata problémů jimi vyvolaných ani metoda jich řešení nevyzírá.

Docela v odporu s touto úlohou filosofie jest ponětí metafysiky jakožto vědy principií, t. j. obecných pojmů základních a zákonů (Essays I. 20; Log. I.² 7), kterážto nemá býti eine Begriffs-dichtung, ale vědeckou metafysikou na základě zásady příčinnosti (System V. a 12). Ve vědecké metafysice zajisté potřeby srdce nemohou naléztí ohlasu, a dle zásady příčinnosti nelze na ukojení jich pomýšleti; neboť touto cestou nic více nemožno podati, než podávají jednotlivé vědy, filosofie by skončila dříve, než by začala. Ale Wundt pomáhá si tím, že platnost zásady příčinnosti (Satz vom Grunde) rozširuje na všechny možné zkušenosti nejen na zkušenost skutečně se vyskytující (wirklich vollzogene, König 162), takže je možno počáteční a koncové členy řad příčinných hledati mimo zkušenost. Zase spor; neboť pak nemusí práce vědecká v jednotlivých oborech přestati, dokud nenajde poslední příčiny, a filosofie vedle

ní je ještě více zbytečná. Wundt také připouští, že přechod z věd do metafysiky je nenáhly, takže hranice se nedá přesně určit, a jediný důvod pro existenci metafysiky vidí ve snaze rozumu po jednotnosti (Einheitsbedürfnis der Vernunft) (System 364). To všechno jsou rozpaky. Wundt chce mít metafysiku a neví se svého pozitivistického stanoviska, co s ní. Podle toho vypadá.

Filosofii dělí na: *A.* genetickou — teorii poznání, *B.* na systematickou čili vědu principů. Theorie poznání jest dvojí: formální (logika) a reální. Systematika je: 1. obecná (metafysika) a 2. zvláštní, jež má zase dvě části: filosofii přírodní a fil. ducha. K oné náleží: kosmologie, biologie, anthropologie, k této: ethika, filosofie práva, esthetika, filosofie náboženství; pak sem patří filosofie dějin, která zabírá části naturfilosofie i fil. ducha. Tato směsice různých disciplin je eklatantním svědectvím, že si neví Wundt s filosofií rady. Nebudu to kritisovati; ale ptám se, jak z toho všeho má vyplynouti celkový jednotný názor o světě; byla by nezbytná zase nějaká suprafilosofie, která by učinila zadost tomu Einheitsbedürfnis rozumu, který pojímá hrůza při pohledu na tolik filosofie. Nemohu také vyhleděti, jaký úkol má v tom všem metafysika. Dává ona ten konečný názor? A dává-li, jaký jest její poměr k speciálním naukám filosofie přírodní a duševní?

Wundt také podává svůj systém beze zřetele k tomuto rozdělení, které obsaženo jest jen v Einleitung 88 a ve Phil. Studien.

Nazýváje myšlenky, které rozum z potřeby jednotnosti názoru tvoří o nadmyslnu, ideami (reminiscence z Kanta, ale ne opakování jeho ponětí ideí!) rozeznává jich tři druhy: kosmologické cílicí k ujednocení zkušenosti vnější, psychologické, cílicí k ujednocení zkušenosti vnitřní a ontologické spojující obojí zkušenost jednotným základem. V každém oboru je pak možný dvojí postup od daného k nedanému: universální regressus, vedoucí k ideí nekonečné totality, a individuální regressus, vedoucí k jednotce absolutně nedělitelné. Dle obsahu jsou ideje reální, liší-li se od příslušných empirických pojmů kvantitativně, imaginární, liší-li se kvalitativně. Z těchto ideí sestrojuje takovýto názor na svět.

Podstatou světa jest absolutní skutečnost, vůle, jakožto totalita skutečných individuálních jednotek volných, sil vzájemně na sebe působících, z čehož konfliktem vzniká uvědomění, představování (analogon herbartovských Selbsterhaltungen bez podkladu jednoduchého reálu). Představování jest zjev sekundární, představa jest das Sein der Willenseinheiten für einander, představa representuje individuální existenci jednotek volných.

V podstatě vůle leží vývoj, nikoli mechanický, ale za určitým cílem jdoucí. Sebeuvědoměním stává se příroda duchem, potenciálně jsou oba jedno a totéž. Vývoj, který šel původně nevědomým pudem, určován jest pak také účelným sebevědomým zasahováním ducha (jednotek sebevědomých) v dění přírodní. Konečným cílem je úplná harmonie všech snah (tendencí) a jich spojení za účelem stvoření hodnot ethických. V souhlasu všeobecném, v podřízení zvláštních vůlí vyšším obecnějším jednotkám, konečně božské vůli všesvětové, v uskutečňování světových cílů jest podstata mravnosti.

Se stanoviska poznávajícího subjektu jeví se příroda jako objektivní zjev absolutní skutečnosti, jako komplex představ, které svou neodvislostí od chtějícího subjektu jeví se jako něco od něho různého, objektivují se. Hmota a přírodní příčinnost jsou formy, skrze něž jsme nuceni skutečné dění a bytí pojmově chápati, rovněž čas a prostor. Naše poznávání přírody jest symbolické, neukazuje skutečnost, jak jest »sama o sobě«, ale jak se nám samým projevuje. Není to fenomenalismus ve smysle ilusionismu, nýbrž kritický realism — idealrealism.

Jako v celku jest příroda a duch jedno a totéž, tak jest i tělo a duše, duševní a fysické u člověka jenom dvojí stránka téže podstaty; spinozovský monism a psychofysický paralelism jsou pojmy, jimiž se názor Wundtův v té příčině vyčerpává; jenže voluntaristický podklad svádí Wundta k přijímání zvláštní psychické kauzality a vzrůstu duševní energie, kteréžto věci důsledný monista a paralelista uznati nemůže. Právě-li Wundt, že zákony duševní kauzality jsou zákony vůle, že v nich se jeví tvůrčí činnost vůle, dává pojmu kauzality význam metafysický, k čemuž naprostá neslučitelnost duševního a fysického, vyplývající z faktu paralelismu, nedává práva.

Názor na svět má Wundt optimistický a ideu Boha chápe jakožto nejvyšší synthetickou jednotu, osobnost nejvyššího řádu, ale nikoli jako jednotlivou bytost mezi jednotlivými bytostmi, nýbrž jako prazdroj života, prabytost, v níž žijeme, v níž kauzalita a účelnost spojují se v jedno. Wundt je pantheista či panentheista.

Jak jsem řekl: Wundtova filosofie je kompromisní eklekticism, který podává mnoho, s čím musíme souhlasiti, ale nepodává jednotící skutečně filosofické základní myšlenky; naopak spojení pozitivismu s idealismem je v základě pochybené. *Fr. Krejčí.*

ROZHLEDY.

A. PSYCHOLOGICKÉ.

Píše FR. KREJČÍ.

I. Wundtovo jubileum.

(Dokončení.)

Wundtův význam není ve filosofii, nýbrž v psychologii. Zde zůstane jeho jméno navždy spjato s fasí vývoje, která byla nevyhnutelná pro konečné usamostatnění této vědy na základě čistě empirickém. Není to vlastní analyza jevů duševních ani systematická práce, kde po Wundtovi zbude trvalá, nevyhladitelná stopa; naopak, již nyní je patrné, že mnoho z toho, co činí základ psychologické soustavy Wundtovy, bude nahraditi pojmy jinými, na př. pojem apercepce, poměr citů, počítku a vůle. Trvalé vymoženosti Wundtovy týkají se metody a vytčení poměru mezi duševním a hmotným, najmě fysiologickým děním, toho pohraničného oboru jevů, které jednou stránkou přístupny jsou pozorování objektivnímu methodami přírodovědeckými, které chtěl vyhraditi pro fysiologickou psychologii a které v systému psychologie umísťujeme v nauce o počítku a vnímání. Wundt počal tam, kde psychologie uvázla skrze Fechnerovu psychofysiku na mrtvém bodě a šťastně ji přes ten mrtvý bod pošinul na půdě empirické směrem, z něhož návrat, recidiva bychom mohli říci, do metafysických houštin, do područí filosofických systémů, není možná. Wundtem stalo se skutkem již neodstranitelným, co Fechner svou psychofysikou a Herbart svou matematickou psychologií zamýšleli, ale neprovedli: usamostatnění psychologie jakožto vědy. O Herbartově matematické psychologii netřeba se už zmiňovati, poněvadž není bez metafysického předpokladu možná, tudíž hlavní podmínky usamostatnění psychologie jí nedosaženo. Fechner chtěl toho dosáhnouti zavedením experimen-

tální metody a našel po příkladě Webrově v poměru intenzity počítka a jeho fyzického popudu obor, na němž experiment ukázal se možným, jenže chtěl experimentálně stanovený zákon tohoto poměru učiniti základním zákonem psychického dění, učiniti jej východiskem psychologické analýsy a na něm vybudovati systém psychologický. To byl ten mrtvý bod; neboť nehledě k tomu, že intenzita počítka je pojem problematický — dle mého přesvědčení nesprávný předpoklad —, není Webrův zákon ani ve formulaci Fechnerově zákonem psychologickým; je to pokus o zákonitě stanovení poměru dvou souběžných jevů, které pro analýsu psychického dění musí býti neplodné, poněvadž na fyziologický pochod nervový, který mezi popudem (fyzickým pochodem vnějším) a stavem vědomí prostředkuje, není vzat žádný zřetel, a nějaký poměr mezi stavem vědomí a nervovým děním a pak, mezi nervovým děním a fyzickým popudem se prostě předpokládá. Zde zasáhnul Wundt, učinil předmětem experimentálního zkoumání poměr fyziologického korelátu k dění duševnímu, rozšířil tak exaktní práci na celý obor duševnosti a umožnil řešení všech problémů psychologických s jednotného hlediska. Veškeren vývoj psychologie vědecké děje se od té doby ve směru Wundtem naznačeném, ač nezůstává státi při všem, co a jak pochopuje Wundt.

Vývoj ten možno stopovati ve vydávání hlavního psychologického díla Wundtova *Grundzüge der physiologischen Psychologie*, které právě vychází ve vydání pátém. Když r. 1874 tohoto díla vyšlo vydání první, znamenalo nový směr a mělo všechny jednostrannosti knih očekávajících od jistého směru spásu, bylo zároveň jediným systematictější dílem v oboru samostatné psychologie, což mu zajišťovalo autoritu a vliv na další vývoj. Na něm vzdělávala se nová generace psychologů a k němu odnášelo se vše, co v oboru psychologie se dělo. Byla středem, osou psychologického ruchu. Vydání páté vychází po 28 letech za okolností změněných, které změňují také význam Wundtovy knihy. Není to již nový směr, kterému má raziti dráhu; není to již ani v každém ohledu týž směr jako při vydání prvním. Jednostrannosti původního směru byly poznány, není víc třeba dávati důraz na to, co tehda snažilo se proniknouti; zejména ta fyziologičnost, to, co je naznačeno titulem *Fysiologická psychologie*, nemá z daleka toho významu jako při prvním vydání. *Grenzgebiet* fyziologie a psychologie je zrušen, jako byla zrušena Vojenská hranice mezi Rakouskem a Tureckem. Vyšla od té doby celá řada systematických děl empirické psychologie, a experimentální metoda ukázala se jen pomůckou vedle introspek-

tivní, která právě poznáním jednostrannosti experimentální došla opět svého práva, a tím také problémy psychologické vystoupily ze zúženého rámce fyziologické psychologie. Neobyčejně horlivá a mnohostranná práce monografická vynesla na povrch nové fakty, jimž dosavadní analysy a výklady musily se podrobovati.

Wundt držel se s tímto skoro třicetiletým vývojem v stejném kroku, a jako měl sám na něj rozhodující vliv, tak neuzavíral se vlivu jiných pracovníků a neváhal měniti své názory, neoddávaje se nepravé snaze po důslednosti za každou cenu, z níž pochází konservatism mnohých vynikajících vědců, činící z jejich autority překážku dalšího pokroku. Když se ukázala bezvýznamnost epitheta »fyziologická« psychologie, napsal svůj Grundriss der Psychologie 1896, v němž jaksí oficiálně přiznal práci obsažené v Grundzüge význam přípravný pro systém psychologie a desavouoval názor, že by vědecká práce psychologická nebyla možná v jiném rozsahu, než je vytyčen skrze Grundzüge, kterýž názor šířil se jménem a pod autoritou jeho. A v předmluvě k novému, pátému vydání, praví výslovně: »Tak mnohé vývody předešlé práce nemohl jsem více považovat za náležitý výraz nynějšího svého vědeckého přesvědčení, ježto bych přece v pokrokovém snažení naší mladé vědy chtěl býti posledním, který by se nepokusil dle možnosti z nových zkušeností se poučiti a na nich své názory zdokonalovati. Odhodlal jsem se tedy dílo tak upravit, aby tyto difference byly co možná vyrovnány.« Z toho sama sebou vznikla nutnost celý spis přepracovati, tak že se z něho stala skoro zcela nová kniha.

Béreme knihu tuto do ruky s uctivým respektem před prací celého života muže vynikajícího, jejíž jest zakončením, a zároveň s přesvědčením, že je to klasický sborník, nejen specificky Wundtovské práce, nýbrž veškeré práce v těch oborech psychologie, jež původně vyhrazeny byly fyziologické psychologii, a jak jsem již podotknul, zvláště v nauce o počítku a vnímání, které jsou vlastní doménou experimentální metody. Wundtova kniha podává zároveň podklad fyziologický v takové podrobnosti a úplnosti, že psycholog se může s dobrým svědomím na tuto knihu obmeziti, aniž potřebuje sahati ke knihám odborně fyziologickým a potýkati se s jejich odporujícími si hypothesami a nechati se másti málo se zamlouvajícím pytláčením v cizích revírech. Může se na Wundta spolehnouti, ježto jest odborný fyziolog, a že ve své knize již domněnky fyziologické podřídil hledisku psychologickému. Wundt podává s vítanou důkladností všechny experimenty, popisuje jejich metody, vyobrazuje stroje a dává návod k jich užívání, tak že člověk nejen učiní si

ponětí o experimentální práci v psychologii a o její ceně, ale může zároveň naučiti se odtud experimentování.

Po této stránce je kniha tak důkladná, že na základě jejím možno zřizovati psychologické laboratoře, ježto nescházejí ani údaje o firmách stroje zhotovujících. Historického rozhledu dbáno méně, avšak při každém důležitějším problému jest vznik i vývoj jeho naznačen s dostatečnou podrobností a při tom stručností a suverénností, jaké jest schopen jen takový výtečný odborník jako Wundt. Polemiky a kritiky jednotlivých starších názorů, které v dřívějších vydáních zabíraly dosti místa a vadily právě historickému klidnému rozhledu, jsou nyní vynechány, ale kritiky různých názorů v otázkách právě aktuálních všeobecnějšího významu jsou vetkány ve výklad, sloužíce za podporu názoru vlastního. Důležitější literatura monografická je uvedena s velikou pečlivostí. Krátce je dílo sestaveno tak, že zůstane na dlouho nezbytnou pomůckou každého badatele v oboru psychologickém přes četné systematické spisy, které v posledním čase se objevují. Prostudovati Wundtovu knihu bude podmínkou odborného vzdělání psychologického; bez znalosti jeho nedovedu si nyní psychologa ani mysliti. Těmito jubilejními poznámkami doplňuji podrobnější rozbor v Obzoru psychologickém v Naší Době výše zmíněný.

Současně vydává Wundt obširný spis, který bude po Grundzüge největším dílem jeho, — *Völkerpsychologie, eine Untersuchung der Entwicklungsgesetze von Sprache, Mythos und Sitte*; vypočtený as na 6 objemných svazků, z nichž vyšly dosud dva, pojednávající jen o řeči. Působí zcela jiným dojmem než jeho rovněž velké Grundzüge a jeví Wundtovu činnost s méně skvělé stránky. Ne že by nepodávalo mnoho poučného a zajímavého, to se u Wundta rozumí samo sebou; na jeho úsudek v každé věci jest každý, kdo ho zná, právem zvědav; také snese spis tento srovnání s každým spisem stejného oboru. Avšak zde vnucuje se srovnávání Wundta s Wundtem jiných spisů, a tu cítíme především, že přes obširnost, s níž o zvoleném předmětu pojednává, Wundt není jaksi doma, a za druhé, jakkoli umí zajímavě a hladce psáti, neodoláte, potězkávající ty dva objemné svazky, mimovolnému povzdechnutí: kdyby toho tak byla čtvrtina! A když to přečtete, shledáte, že by oho docela dobře mohla býti čtvrtina, a že by spis na hodnotě pranic neztratil. Je příliš rozvláčný, ne snad příliš důkladný, ale povídavý.

Wundt pokládá *Völkerpsychologie* — psychologii lidovou — za integrující část psychologie a staví ji proti individuální psycho-

logii. Ta má za úkol data subjektivního vědomí v jejich vzniku a vzájemném vztahu vysvětliti, kdežto Völkerpsychologii připadá analysa jevů, které vznikají duševní vzájemností mnoha jedinců, soužitím. Není užitou (angewandte) individuální, nýbrž spíše pokračováním jejím, čili, jak Wundt sám se vyjadřuje, eine Ausdehnung ihrer Untersuchungen auf die sociale Gemeinschaft. Neběře ji však v takovém rozsahu jako Steinthal a Lazarus, od nichž přijal název, a kterým Völkerpsychologie byla asi to, co je anglickým a francouzským pozitivistům sociologie, nýbrž obmezuje jej na ty duševní pochody, které tvoří podklad obecnému vývoji lidských společností a vzniku společných duševních výtvorů »obecně platné hodnoty« (von allgemeingültigem Werthe), a to jsou: řeč, mythus, mrav. Tím je obor psychologie ohraničen proti ethnologii a kulturním dějinám, kdežto sociologii Wundt ignoruje; v celém spise slova toho ani neužívá, což je tím podivnější, poněvadž v Německu se i název ujímá a s ním i ponětí nové vědy ve smyslu francouzském a anglickém. (Barth!)

Já bych s tímto vymezením Völkerpsychologie jakožto zvláštní samostatné části psychologie nesouhlasil. Že úvahy o vzniku a vývoji řeči, mythu, mravu náležejí do psychologie, to se mi rozumí samo sebou, avšak náležejí do psychologie »individuální« zrovna tak jako souzení, citění a jednání, neboť individuální život duševní nelze pochopiti bez zřetele k soužití, vždyť soužitím vzniká. Vůbec nelze jevy duševní odlučovati od sebe jako individuální a takové, které vznikají soužitím; všechny jsou stejnou měrou oboje; to je odlučování neorganické, libovolné, násilné a odporuje naprosto ponětí duševního vývoje, který psychologií musí býti také vysvětlen. Není také potřebné; neboť vše to, co činí obsah Wundtovy Völkerpsychologie, dá se docela dobře umístiti v obecné psychologii, kterou on nazývá individuální, ale já po příkladu jiných abstraktní — a musí se to tam umístiti. Jak je zajisté možno pochopiti vznik soudu, než v souvislosti se vznikem řeči? Je možno prostě řeč předpokládati, když běží o výklad poměru slova a představy? Myšlení jednotlivého člověka děje se v obrysech a pojmech, má cíl v poznání; poznání dospívá od mythu k vědě. O tom musí obecná psychologie poučiti, nemůže tedy přejíti pojem mythu a nevysvětliti jeho vznik. Psychologie ta v nauce o citu nemůže obejít ethický cit, v nauce o vůli musí vysvětliti zvyklosti, aby pochopen byl charakter, a při tom je nezbytno vyložiti mrav vůbec a jednotlivé jeho případy zvlášť. Když by se vznik mythu, řeči a mravu odkázal zvláštní disciplíně, jako Wundt činí, zůstala by v abstraktní psychologii mezera, systém

byl by neúplný, vývoj myšlení, cítění a chtění nevysvětlený. Wundt sám, ačkoliv se nepokusil o úplný systém psychologie (Grundzüge jsou jen přípravou a Grundriss podává jen schéma), anticipoval při různých příležitostech to, co podává v psychologii lidové; o řeči i náboženství a mythu zmiňuje se na př. v Grundzüge; Wundt uznává (Völkps. II. 605), že vznik myšlení, řeči a souzení spadá v jedno a že jejich vývoj děje se současně. Že však přece odděluje problémy ony od psychologie individuální, vysvětluje tím, že vůbec odděluje analýsu a popis jevů duševních od jejich vývoje. V Grundrisse má zvláštní kapitolu IV. nadepsanou: die psychischen Entwickelungen a v ní odstavce: duševní vlastnosti zvířat, duševní vývoj dítěte a k tomu připojuje pod názvem die Entwicklung geistiger Gemeinschaften to, co má tvořiti obsah psychologie lidové: vznik řeči, mythu, mravu. Mimo to umožňuje mu jeho ponětí soudu, jež pokládá za proces aperceptivní analýsy, jejíž jest řeč pouze výrazem, aby při nauce o soudu řeč prostě předpokládal; a pak ta věc, že o cítění a chtění nejedná do podrobná, anebo aspoň podrobněji než v Grundrisse, nedala mu poznati nezbytnost vysvětlení mythu a mravu, jako ji poznali a dle ní se řídili jiní psychologičtí systematikové: herbartovci, Spencer, Höffding, Höfler, Jodl.

Já tedy nepovažuji Völkerpsychologie ve vymezení Wundtově za část samostatnou psychologického systému, nýbrž myslím, že její obsah má se rozdělit na příslušná místa psychologie abstraktní, individuální. Wundtův pak spis o Völkerpsychologii pokládám za psychologické monografie o řeči, o mythu a mravu, kteréž právem monografií zasahují do oboru jiných speciálních věd více, než se může státi v psychologickém systému, jenž těží z jejich důsledků.

Monografie o řeči je založena široce. Wundt vychází od pohybů výrazových, vykládá obšírně jich poměr k afektům, uvádí a kritizuje Spencerovy a Darwinovy theorie, popisuje fyziologický mechanism mimických pohybů, vysvětluje posun a obšírně vykládá řeč posuňkovou u nevzdělaných národů, u hluchoněmých, až přejde k výkladu Sprachlaut u zvířat a dětí a tím k výkladu vlastnímu o vzniku mluvy. V druhém díle je obšírně vypsán vývoj mluvy jakožto nástroje myšlení, vývoj gramatických forem a syntaxe; dotknuto tu s velikou důkladností všech otázek mluvnických, které kdy se vyskytly a mohou s psychologické stránky býti objasněny. Látka je snesena ohromná. Co se původu řeči týká, Wundt mezi interjekcionální a onomatopoickou teorií, které jediné s vědeckého stanoviska spadají na váhu, ale z nichž dle obecného již úsudku

žádná sama o sobě nepostačí, prostředkuje pojmem zvukového posunu (Lautgeberde). Zvukový posun jest pohyb artikulujících orgánů v významu dílem ukazovacího dílem napodobovacího, který jest jen odrůdou pohybů mimických (I., 326) a provázen je vyražením zvuku. Hlas je tedy z prvu vedlejší součástí posunu, a vztah jeho k stavu duševnímu, jehož má býti známkou, určen jest pohyby; teprve později odloučil se hlas od ostatních částí posunu a nabyl samostatnosti, z Lautgeberde stane se Sprachlaut. Vzniká přirozenou nutností z psychofysických podmínek, které dovedeme určití jen všeobecně, ale nikoli pro jednotlivé příčiny; není však mechanickým reflexem, nýbrž instinktivním projevem volným. První výrazný zvuk jest výkřik (I., 248); slovo jest psychická složenina. Tato theorie není Wundtův originální nápad; Lautgeberde je totéž, co Maxe Müllera clamor concomitans s psychologické stránky. Wundt však Müllera nedbá, jakož vůbec, co se týče rozhledu po tom, co filologové v otázce o původu řeči pověděli, není zde žádoucí úplnosti. Svou theorii o původu řeči Wundt nazývá vývojovou.

B. NOETICKÉ.

Píše František Čáda.

(Pokračování.)

R. v. Schubert-Soldern — Noetický »solipsism« — Schubertova klasifikace věd s hlediska noetického — Kritika — Povaha imanentní filosofie a její stoupenci

Kauffmann příležitostně poznamenal,^{*)} že třeba dodati si odvahy a rozhodnouti se pro řešení problému noetického sice paradoxní, ale jedině důsledné a správné, totiž pro — solipsism. Avšak k tomuto krajnímu důsledku ani z filosofů »imanentních« nedovedl se odhodlati žádný, leda jediného R. v. Schuberta-Solderna vyjímaje, a i toho jen do jisté míry. Když totiž bychom jen k textu hleděli, R. v. Schubert-Soldern opravdu hlásá solipsism nejen v pracích z oboru noetiky, nýbrž i v ethických svých pojednáních, zvláště v úvodu a dodatcích spisu »Lidské štěstí a sociální otázka«, ^{**)} avšak solipsism zvláštního rázu. Než dříve nežli jej

^{*)} Zeitschr. f. im. Philos. I., 1896, str. 257.

^{**)} Ze starších prací Schubert-Soldernových s hlediska noetického nej důležitější jest spis »Grundlagen der Erkenntnisstheorie« (v Lipsku 1884). V době, po které tu se rozhlédáme, náležejí sem některé články v »Zeitschrift f. immanente Philosophie«, jako »Ursprung und Element der Empfindung (I., str. 11 nn.)